

Landskap: Skåne Upptecknat av: Ivan E. Andersson
 Härad: Färs, Kummehög Adress: Box 75, Östraby
 Socken: Västerstad, Östraby, Båvinge Berättat av: Petronella Holst
 Uppteckningsår: 1935 Född år 1871 i Gustavs församl.

Uppteckningen rör	sid
Julboken.	1.
Julkänne åt fåglarna.	1-2.
Skördugille.	1.
Katolska - dagen.	1.
Lucia.	1-2.
Healms på golvet.	2.
Jul-bekor.	2.
Julkappar.	2-3.
Dei julaspöken.	3-4.
Felis gubbar.	4.
Stjärngossar.	4.
"Julaknuden."	4.

Skriv endast på denna sida!

9 sid.

4616.

Staffansrätt.

sid.
5.

Skjuta ut det gamla året.

5-7

Få veta på kommande årets

skörd.

6.

Få veta väderleksken under det

kommande året.

6.

Julmat, - bak.

7.

Skandel i gröten, - rim.

7.

Kyårsdagen, - göromål o. förbud.

7.

Luciadagen, - slakt m. m.

8-9.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sk.

I

Färs ö, Vemmenhöj 20.

4616

Västertad, Östaby
Borlänge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Wid jul tiden tillverkades flera backar och halur

s. k. "jullbackar" vilka användes som pyntad på julbordet. Vidare uppsattes alltid en "julkärr" af jäg-

1
år 1925

larna. Dessa både soles kan brukas så långt tillika berättaren häru kan minnas, att brukas alljämt Secken brukades att brukas både i Gustav församling och i min nuvarande församling, Västertad. Vidare sattes små, små julkärrar

Uppst.
J. G. Andersson
Östaby

av sed på julbordet. I Gustav församling förekom i berättarens ungdom mycket ofta skände gille (hästgille)

ber.
Petronella
Andst.

men några figurer eller defekt av halur tillverkades aldrig. Riksdagen firades ej i min barndoms hem och ej

7. 1871

allte Lucias dag, men i min nybarande kan ha haft Västertad firas Lucia alltid med Evlafest, Lucia-brud, kaffe

Gen. Fms
församling

lusp-skattor m. m. I sjukhus i häktena brukas Lucia kynda sjukbjerna på sönd af kaffe med saff, bitida på

morgon. Lucia är klädd med Gus på huvudet fast i en krona av halur. Vid kaffet som Lucia-bruden byder

på, är "lussekattarna" de som spelas den största rollen
 julen. Då man traskade såd, spreds man alltid den
 vackraste kärnan av ren havre som sattes upp på
 en stång som mat åt smågäglarna. Stårven sattes alltid
 på på eftermiddagen juleafton. I min barndom ledde ej barnen
 på galut eller lekter med behndockor, men lekter en mängd
 andra jul lekar, såsom: "Sticka ut ögat på konsten" "Lina värmen"
 "Posten är kommen" m. f. andra. Vid julen brukade man då som
 mig ge bort gåvor, men aldrig vid nyår. Senna såd har jag
 sett på en ända sedan min färdse (1871) att han säkerligen
 pågätt sedan långt dess förinnan. Gåvorna kallades då som
 nu jul klappor, och i regel på större gårdar, var det en person
 som var utklädd till jultomte, som delade ut jul klapporna.
 Senare jultomte var klädd i röd tunn, röda stämpel korta
 knäbyxor, samt hade långt vitt skägg. Julklapporna hade
 han i en stor säck som han bar på ryggen. I bland
 fanns potatis som även lönades och repade, och när

adressaten redan omslagspettat, som det en ny adress i ett annat omslag i samma paket. Paketet måste då överlämnas till den nye adressaten som i sin tur redan på detta omslag och följande ibland en ny adress återvänder. På detta sätt kunde en gåva kosta upp till 10 à 15 omslag, med lika många olika adresser, och måste sålunda byta ägare många gånger innan man kom in till själva gåvan, som ibland var en liten obetydlig sak, hvar sitt del från hvar en var en stor paket. Det en stor lynchskandal skedd förekom under det att paketet bytte ägare, säger sig själv. Vidare förekom gåvor av mera allvarlig art. Vilket bruk som är älskt i min art är för mig okänt.

Under tiden annandag jul - Nyårsafton brukade man mycket i min barndom gå julspäken. Ett sällskap ungdomar utklädda till det egna känsliga ibland mycket jul utklädda, alltid försedda med munik (ibland ett munspel i en träsko) "julspäken" spelade och dansade där man drog fram

Skåne nr. Kemmantröjs
Västerted Östergöt. Mölne
1771 1925

III

Uppf. Tom C. Andersson
4616 bnr. J. Helt
1871

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och i regel tog man gaff i mjöra av brunt julk och druckade
med, med eller med deras vifva. I regel traktades man god
kaffe, kakor och kaffejåk. Särskilt var det för de flickor
som vara utskädda som kallar ty dessa bliva frögade till
att dricka kaffejåk. Detta bruk kan ännu förekomma
i dessa dagar i Västerted.

Felilgubben sändes alltid ut på Felildagen. Den gubbe av
kall, jämedd med ett ueri i rockfukon. Denna gubbe
skickades från gård till gård i byggen. Skastades in i rummet
eller ställdes på färsstuberan.

Stjämngasor förekom ej i Gustav församling.
Kant, kände julen ut, och de brukade man alltid kanta
in en "julkunda" i regel bestående av en påse skrat
eller skrammel. Det var en ära att få många "julkunder"
in kanta i rummet, och den familj som ej fick någon
"julkunda", ansåg sig nästan något kränkt, och ansågs
de ej stå i ginst hos befolkningen i orten

Skåne
Före Vermentrog
västastad Östastad
1885 1895
Börning

4616

✓
Före C Andersson
Östastad
ber a Petrus Holst
född 1894 i Gustaf Färsand

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vidare förekom Steffan vid onsdag jul. Då red
ett av tel ryttare om kring från gård till gård och spän-
ningen. "Steffan var en Skallkrång" Stolen var mycket
vacker men blev mycket missbrukt, när det blev ett
sätt att få spjut förtäring gratis, och bliva Steffans rytter-
na i regel alltså redt till berusade. Detta bruk var mycket
allmänt i min barndom men har nu alldeles upphört
och har ej förekommit på de senare 25 åren eller så sent
omkring år 1910. Det gammalt bruk eller om man så
får kalla det är att spjuta ut det gamla året och
in det nya. Detta bruk fortsätter än i orten om än
i mindre utsträckning än förr. Man brukade
då i fabriks sällskap gå från gård till gård och skjuta
var ett eller flera skott. Ju flera skottar det var ju
högtidlyore där det. Men i detta fall var det traktören
som spelade en viss roll, och många gånger vara
skyttarna redt till berusade och ålyskor förekomma ej så sällan

6
4616

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag har, säger berättaren här, om mina jägare har varit
berättat att man för flera månader tillbaka, för att
för redde på kommande året skänd, brukade lägga ut
små bänkar vid vägen mitt för alla gårdar sedan
släppte man en bäst lär. Vid den gård där häften stannade
och åt av häften & skulle det bli med skänd en
Färnätet skulle emellan tid göras på ryggnäften.
För att för redde på väder tiden under det kommande
året, brukade man på sina platser, under ryggnäften
sätta ut 12 skotar med salt (en för varje mänd)
de den alla gubbiga som saltet drog till sig, såkte
man sedan utänka det kommande vädret.

Ryggnäften brukade man så långt tillbaka berättaren här
kan minnas gå ut skuta ryggnäften hos grannar etc. De
innevarande runde då ut vid smällen, och såkte reda
på skyttarna, som utan svårighet lät sig påträffa
och så jädes in i huset där han tråkade mycket

2

4616

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

riktigt i all synsätt med sprit. Bruket med att
skjuta hänsid sig an taggen från en gammal färdtill-
ning, och man genom denna och afund kunde driva
bort all skyn trallig.

Det annat gammalt bruk som ännu råder i
i Östergötlands länen är att till alla helgafvarna skall
man till aftonmät äta julgrät och julfik (Puggros-
grät och kullfik. Det gamla bruket att lägga en
mandel i gräten är härtids borta. Som bekräft
var det ju en tanke, att den som följde mandelen
i gräten skulle få tur. På sin tid fanns ett populärt
vers här i orten, där det hette: "Att vandra uti gräten
finna, gläder gränstert varje kvinna". Vidan var det
ett allmänt bruk att till julen baka pappa kalsgrina
(julgrinar) samt julgubbar.

Onsdagen ansågs allmänt vara på något sätt
en förebild för det kommande året. Den dagen ville

stapeln, och ett julmaten skulle annars, ty stark
 byggd, skulle vare avslutad om duse. Man anser
 att julen började med Lucia-dagen, och många kallade
 denna dag för "lille julaffan". Som stäende rätt var
 denna dag kaffe, skinka, reubensjäll o. s. v. Men många
 åt drack även denna dag. Vidare bakades alltså till denna
 dag en slags smedvidna kekser som kallades "dussekekser"
 I bländ affraden ett par "dussekekser" de körtades ut på
 åkrarna, och kallades då så-kekser och affrades för godsänd.
 Vid berättelsen om här till sitt talat om angående Lucia-
 firandet, har han ej sjukt upplust, utan har detta
 berättet som en annan förtärlig, som kunde och verkade
 på 1840-18-20 lokal i Härryde. Angående Lucia firandet
 i berättelsen omarande hem drakt, hänvisas till
 blad N:o 1 i detta omslag. De gamla sederna ha
 nu mer och mer försvunnit, såsom berättelser, och nya
 seder tillkommit. Endast en eller annan gammal sed utgår
 senare.